

Boeken

De school en het leven

In *Gevormd of vervormd?* wordt er niet gerammeld aan het onderwijsshoenderhok, Jan Bransen smijt er een ferme knuppel in. Dat ons onderwijs vervormt en “niet helpt onze menselijkheid vorm te geven” komt doordat ons denken over onderwijs niet deugt, zo stelt Bransen. In het eerste deel van zijn boek bespreekt hij uitvoerig vijf veronderstellingen die te onnadenkend als vanzelfsprekend aan de inrichting van ons onderwijs kleven en die hij met aanstekelijke en bewonderenswaardige filosofische precisie fileert.

Een van die veronderstellingen is dat ons onderwijs een stevige cesuur aanbrengt tussen ‘leren’ en ‘leven’. Pas als je voldoende geleerd hebt - aangetoond met de nodige diploma’s - ben je gereed voor het leven. Het idee dat er een beoogd einde aan het leren is dat samenvalt met het begin van het leven, doet niet alleen een behoorlijk beroep op de motivatie van leerlingen - en op de inventiviteit

van leraren - om dat leren uit te kunnen houden, maar brengt ook een behoorlijke scheiding tussen weten en doen teweeg. Tussen iets opslaan in je hoofd en het kunnen toepassen ervan. Maar, zo argumenteert Bransen in zijn kritiek op deze tweede onnadenkendheid, “kennis is niet opgebouwd uit weetjes, feiten, informatie. Kennis is een activiteit van een wezen dat weet hoe hij succesvol met zijn omgeving moet omgaan”. En precies dit staat centraal in Bransens verhaal: in het leven zijn we voortdurend bezig om te leren hoe we ons leven willen leven te midden van anderen die dat ook doen. Leven en leren doen we ons hele leven.

Naast de schoolse scheiding tussen kennis en kunnen maakt Bransen ook bezwaar tegen die tussen leren en onderwijzen. Onderwijzen is geen eenrichtingsverkeer, maar een wederkerige activiteit. “Wij onderwijzen ons”, zo formuleert Bransen het. Natuurlijk doet niet iedereen hetzelfde, maar net als met - in een metafoor van Bransen - het overgooien van een bal heb je beiden iets te doen, alleen lukt het niet. “Goed onderwijs neemt het serieus dat het menselijk bestaan een kwestie is van verschillende generaties die samenlevend met elkaar de tijd doorbrengen.”

Alles draait bij Bransen om het besef dat het leven door jezelf geleefd moet worden, dat je zelf actor bent, dat je zelf een plek kunt zoeken waar je - met enige inspanning - een 8 kunt zijn, dat je erbij kunt horen en je eigen rol kunt spelen.

Hij maakt in zijn boek veelvuldig gebruik van het “dramaturgisch model” waarin vijf begrippen centraal staan: scenario, rol, script, personage en acteur. In je leven speel je in veel scenario’s een rol. Hoe je die rol speelt, wat die van je vraagt, hoe je

je verhoudt tot het personage die de rol speelt, het zijn vragen die je gedurende je hele leven kunnen overvallen. Bransen spreekt in dit verband van rolafstand, “de afstand tussen wat anderen van jou als personage verwachten en wat jij als acteur in een bepaald scenario zou willen doen. Of tussen wat jij als personage in dit scenario zou moeten doen en wat je denkt als acteur te kunnen waarmaken.” Daar zou het in het onderwijs om moeten gaan. Bransen noemt het “kindermishandeling” dat we wel opleiden voor een diploma maar leerlingen niet leren hoe ze met die rolafstand kunnen omgaan.

Na de kritische analyse is het tijd “voor de opbeurende hoofdstukken” waarin Bransen drie onderwijsvormen ontvouwt die de huidige onderwijsinrichting zouden moeten vervangen. In de eerste gaat het om het “automatiseren van het zelfvertrouwen”. Door goed te leren lezen, schrijven en rekenen ga je deel uit maken van een taalgemeenschap en leer je een stem te krijgen. Je ontwikkelt zelfvertrouwen, een kritische houding en je “raakt samen met anderen thuis in de wereld”.

In de tweede onderwijsvorm gaat het erom dat “de jongere zich zijn eigen leven moet leren toe-eigenen”. Hij zal zijn eigen rol moeten leren spelen. In heterogene groepen worden de jongeren daartoe door mentoren op maat uitgedaagd; drie dagen in de week is voldoende. Op de andere dagen gaan ze buiten de school “leerwerken” om ook in de praktijk te onderzoeken waar ze voor willen gaan en staan.

De derde onderwijsvorm is dual van karakter: hij is er pas als je een baan hebt en je op een gegeven moment erachter komt dat je iets niet weet of kunt.

In een “gids-gezel”-setting wordt de leervraag onderzocht. De gids is geen meester, die het allemaal weet, maar “een educatief schaap met vijf poten” die in het beroepsveld werkt en aan een onderwijsinstelling verbonden is.

Bransen voorziet de drie onderwijsvormen niet van concrete invullingen: binnen zijn perspectief is leren vooral ook een kwestie van pionieren. Precies zoals het leven ook ‘alleen maar’ samen te leven is.

Gevormd of vervormd? is te lezen als een pleidooi dat de uitspraak van Seneca dat je niet voor de school, maar voor het leven leert, radicaliseert: de school maakt deel uit van het leven. En waar Biesta voor het onderwijs nog doeldomeinen formuleert, radicaliseert Bransen ook die doelgerichtheid: wij onderwijzen ons, we kunnen niet anders, zo is het leven.

Zijn we twintigtwintig niet toe aan wat radicaliteit: het neoliberalisme vraagt om herbezinning, de meeste mensen blijken te deugen en onderwijzen is leven...

Gerritjan van Luin

Gelezen

- Bransen, J. (2019). *Gevormd of vervormd? Pleidooi voor ander onderwijs*. Leusden: ISVW Uitgevers.